

RIZIKA A MEZE AUTORSKÉ MONOGRAFIE.
MARTINKŮV POHLED NA PŘEDSTAVITELE „MENŠINOVÉ“
LITERATURY ČESKÉHO TĚŠÍNSKA

Libor Martinek, Władysław Sikora (monografie). Opava,
Literature & Science, 2015

ANETA DAMBORSKÁ

Co by měla obsahovat autorská monografie o regionálním spisovateli? Jak by měla být strukturována a z jakého pohledu by mělo být dílo analyzovaného autora nahlíženo? Libor Martinek ve své nejnovější odborné publikaci *Władysław Sikora (monografie)* (2015) ukazuje jednu z cest, kudy se vydat. Může být ta jeho jednou z možných?

Libor Martinek se pojmy regionální a nadregionální v literatuře se zaměřením na česko-polské literární vztahy zabývá dlouhodobě. Svědčí o tom množství studií na toto téma v autorově bibliografii i odborné publikace s tituly *Region, regionalismus a regionální literatura* (2007) nebo *Życie literackie na Zaolziu 1920–1989* (2008), odkazy na vlastní odborné články a publikace přímo v textu autorské monografie, a rovněž ocenění za badatelskou činnost a šíření v oblasti literatury polské národnostní menšiny v České republice, např. Cena za překlady polské poezie v zahraničí udělená polským výborem UNESCO (2004), Cena Władysława Broniewského v kategorii zahraniční tvůrce – vědec (diplom Ministra kultury a národního dědictví Polské republiky) (2010) ad.

Je tudíž pochopitelné, že po literárněvědném ukotvení termínu regionalismus a literárněhistorických textech o spisovatelích českého Těšínska (v polskojazyčné literatuře území označované jako Zaolzie neboli Záołśi¹) se rozhodl zmapovat kompletní tvorbu jednoho významného literáta z této oblasti. Władysław Sikora (*1933, Bocanovice, okres Frýdek-Místek; dále též W. S.) je současný spisovatel – básník, prozaik, esejista, dramatik –, žijící v Českém Těšíně a píšící veškerou svou tvorbu polsky. Českému čtenáři byla prozatím představena pouze formou několika málo překladů v periodickém tisku.

Proč padla volba právě na Władysława Sikoru? Odpověď se v úvodu ani dále v samotné studii nedozvíme. Kapitola s názvem „Úvod“ totiž nenabízí metodologické východisko, kritéria výběru literáta ani zdůvodnění, co je cílem předkládané studie. Je zasvěcena životopisným údajům týkajícím se Władysława Sikory s jejich přesným datovým určením – doba a místo narození, rodinné poměry, vystudované školy a přehled zaměstnání. Podrobný biografický přehled postrádá pro literární historiky hodnotnou zmínku o rodinných příslušnících, kteří jsou taktéž literárně činní (pokud takoví jsou). Pouze na konci kapitoly v poznámce pod čarou se nachází zmínka o Sikorově

/1/ Dle řeky Olzy (česky Olše) protékající tímto územím.

synu Jackovi, který se, stejně jako otec, věnuje publicistice a psaní poezie. Co si ale představit pod označením „pozoruhodný básník“, kterým je Jacek Sikora Martinkem zhodnocen? Nebylo by příhodnější zařadit jeho dílo do kontextu současné polskojazyčné poezie na českém Těšínsku? Další důležitou informací, kterou v úvodu postrádám, je uvedení jazyka, v jakém Władysław Sikora píše. Přeci jen patří téma, které si autor studie vybral ke zpracování, k okrajovým zájmům českých literárních vědců a z úvodu lze tento poznatek vyčíst pouze mezi řádky.²

Jediné vodítko, vztahující se k zaměření monografie, se nachází v jejím závěru v „Ediční poznámce“. Píše se zde, že tato práce zahajuje ediční řadu Spisovatelé Těšínska opavského nakladatelství Literature & Science, „která si klade za cíl poskytnout čtenářům – zájemcům o literaturu Těšínského Slezska formou monografických profilů těšínských spisovatelů hlubší vhled do vývoje literatury (zejména beletrie) tohoto regionu, neboť ta se dlouhodobě nacházela a rozvíjela ve složité kulturní, společenské i politické situaci písemnictví na hranicích několika kultur“ (s. 111). Cíl je – alespoň pro nakladatele – jasný. Otázkou zůstává, kdo by měl být cílovým čtenářem.

Autor postupuje chronologicky s přihlédnutím k literárním druhům. Nejprve je představeno Sikorovo dílo souhrnně, začleněno do moderní polské literatury a do polské regionální literatury (kapitoly „Władysław Sikora – představitel moderní polské literatury českého Těšínska“ a „Władysław Sikora v kontextu polské regionální, ‚menšinové‘ literatury“). Martinek se patrně v těchto kapitolách snaží o „rozčlenění“ Sikorova díla na to, které přesahuje hranice regionu, a na to, kde se objevují silné regionální tendence. Mezi těmito hranicemi však nevede ostrou čáru, mnohé z děl jsou zařazeny do obou skupin. Z textu jasně nevyplývá, proč se autor těmito kritériím věnoval samostatně, jaké jsou mezi nimi rozdíly (až na nejzjevnější opozici – regionalismus versus nadregionalismus), v čem je Sikora ještě regionální a v čem už region přesahuje. Výklad by si zasloužil ještě závěrečné shrnutí, z něhož by vyplývalo, jaké postavení náleží dílu Władysława Sikory v polskojazyčné literatuře.

Následující čtyři kapitoly („Počátky literární tvorby Władysława Sikory“, „Sikorova básnická tvorba po roce 1968“, „Władysław Sikora – prozaik nelehkého životního osudu“ a „K charakteristickým motivům v poezii a próze Władysława Sikory“) jsou analýzami Sikorových básnických, prozaických a esejistických děl.³ Nejprve se Martinek zabývá Sikorovými básnickými počátky: od první časopisecky uveřejněné básně v polskojazyčném měsíčníku *Zwrot* z roku 1955, prvních tištěných básnických příspěvků v almanachu de-

/2/ V anotaci na zadní straně obálky knihy se nachází.

/3/ Stranou Martinkova zájmu zůstaly strojopisně rozmnožované Sikorovy texty, jež si jejich autor vydával svépomocí. Jejich výčet se nachází v kap. „Władysław Sikora – představitel moderní polské literatury českého Těšínska“. Rovněž není předmětem zájmu Sikorova publicistika roztroušená v periodickém tisku.

butujících polsky píšících literátů *Pierwszy lot* (První rozlet, 1955)⁴ a první vydané samostatné knize – sbírce básní *Próg* (Práh, 1961) k druhé sbírce lyriky *Lato* (Léto, 1966). Nejdůkladněji zpracovanou částí je diskuze nad Sikorovou básnickou druhotinou *Lato*. Svou originalitou vzbudila velký zájem jak polských, tak i českých kritiků. Napříč jazykovým a (nad)regionálním spektrem hodnotitelů byla vznášena otázka, zda tradiční, regionální témata venkova lze uchopit v moderním básnickém tvaru, s nímž přišel Sikora. Martinkovi se zde podařilo podat ucelený, nestranný pohled na celou událost prostřednictvím autentických ukázek z článků jednotlivých recenzentů. Sám se nepřiklonil k žádnému z názorů, pouze zaznamenal již napsané. Další rozbor básnické tvorby zahrnuje období, kdy Sikorovi nebylo dovoleno publikovat v Československu (za tzv. normalizace), a proto začal vydávat v Polsku (první byla básnická skladba z roku 1977 *Kareł*) a pokračuje lyrikou vydanou po roce 1989 (až po nejnovější dvojjazyčnou sbírku *Gęste było życie – Hustý život býval*, b. d., 2001). V kapitole „Władysław Sikora – prozaik nelehkého životního osudu“ je předmětem zájmu autorovo prozaické dílo – povídky, mozaikovitě pojaté románové útvary a eseje (převážně s literárněhistorickými náměty). V části o poezii analyzuje Martinek stěžejní témata a motivy každé básnické sbírky (mnohdy s ukázkami) a vyjadřuje se také k formální stránce básní. Velký důraz klade na recenzní ohlas a konfrontaci kritických hlasů (též s obsáhlými ukázkami). U každého prozaického textu je nejprve popsán děj (někdy až příliš dopodrobna). Dále, obdobně jako u poezie, je dílo interpretováno z hlediska tematického a formálního (demonstrováno na ukázkách z děl), doplněno o rozsáhlý sumář literárněkritických ohlasů s citovanými doklady. Shrnutím těchto částí Sikorova díla má být kapitola „K charakteristickým motivům v poezii a próze Władysława Sikory“. A jde opravdu jen o „sesbírání“ motivů společných více či méně všem dílům. Pro jejich rozdělení zvolil Martinek terminologii Alfreda Wolneho (1999: 167–171), jenž stanovil tři základní okruhy motivů poezie na Těšínsku. Z Martinkova závěru vyplývá, že Sikorovo dílo inklinuje v největší míře k první skupině, která zahrnuje „motivы země, domova, matky, otce, písně atd.“ (s. 78). Do zbývajících dvou kategorií jsou motivy ze Sikorova díla zahrnuty poněkud násilně a daly by se zařadit též do kategorie první. Motivы „nehodící se“ ani do jedné skupiny, ale přesto výrazné, jsou zde také zařazeny. V odstavcích o literárních proudech a směrech, z nichž Sikora vychází a na které navazuje, autor opakuje, co již konstatoval v prvních dvou kapitolách po „Úvodu“. Zmínka je věnována i jazykové stránce děl. Od odborné monografie, jak se v paratextech Martinkova studie prezentuje, bych očekávala důkladné analyticko-interpretační vhledy do každého ze Sikorových děl, které by dohromady utvořily celkový obraz poetiky díla daného autora. Martinek se do hlubších interpelačních výkonů nepouští.

/4/ Všechny překlady polských názvů děl jsou převzaty z recenzované knihy.

Výsledkem je zahlcení motivy a tématy bez dalšího výkladu, u próz doplněné popisy děje. Největší prostor je v kapitolách o poezii a próze věnován literárněkritickým ohlasům. V nich autor studie podává zkušený, nestranný pohled na dění v literatuře, v němž bylo dílo vydáno. Nebylo by v tomto případě přednější nazvat studii jako „Ohlas díla Władysława Sikory v dobové literární kritice, s přihlédnutím k (nad)regionální problematice“? Dostalo by se více prostoru autorově zhodnocení dobových recenzí i jeho vlastnímu zaujetí postoje, což by představovalo jednotný celek už díky kapitole „Recepce literární tvorby Władysława Sikory v České republice“, které je vyhrazena kapitola celá.

Další tři kapitoly doplňují celkový obraz mnohostranného díla Władysława Sikory. Již zmiňovaná kapitola „Recepce literární tvorby Władysława Sikory v České republice“ poskytuje přehled o několika málo překladech básní do češtiny, které vyšly v českém periodickém tisku. Většinu textu kapitoly tvoří přetištěná recenze na Sikorovu poslední básnickou sbírku *Gęste było życie – Hustý život býval* (b. d., 2001), již napsal sám autor monografie a která vyšla v časopise *Těšínsko* (Martinek 2003). Kapitola „Spolupráce Władysława Sikory s divadlem Bajka“ referuje o původních divadelních hrách, dramatizacích a překladech dramat, které spisovatel pořídl především během svého dramaturgického působení v tomto českotěšínském loutkovém divadle. Podstatnou část textu na úkor informací o samotných divadelních hrách tvoří stručná charakteristika, historie a dramaturgie divadla. Rozsahově nevelká poslední kapitola Martinkovy monografie „Władysław Sikora jako překladatel“ představuje souhrnně Sikorovo překladatelské dílo roztroušené po časopisech s důrazem na překlady českých a slovenských spisovatelů. Rozsáhlá translatologická bibliografie zahrnuje široké spektrum autorů české moderní literatury a představuje Sikoru jako významného překladatele a propagátora české literatury v Polsku na polskojazyčném území vůbec. Neocenitelným záslužným počinem je právě bibliografie překladů uvedená v poznámce pod čarou.

Kapitolou „Závěr“ končí průřez tvorbou všestranného spisovatele a publicisty Władysława Sikory. Martinek se v ní pokusil formulovat, v čem spočívá hodnota díla českotěšínského tvůrce. Tento text je přeložen do angličtiny a polštiny.

Následuje seznam pramenů (knižní vydání), literatury (knižní i časopisecká) a elektronických zdrojů. Martinek sepsal také „Ediční poznámku“ doplňující a dovysvětlující některé obsahové a formální stránky předkládané monografie. Poněkud nadbytečně obsahuje i poděkování firmě FINIDR, s. r. o., za peněžní pomoc při realizaci knihy, neboť je vyjádřeno i v samotném „Poděkování sponzorovi“ o několik stránek dál. Součástí jsou i dva lektorské posudky oponentů monografie – od Krystyny Kardyni-Pelikánové (v polštině) a od Martina Pilaře (v češtině), které dle Martinka „každý z po-

někud jiného úhlu pohledu – zařazují naši práci do kulturních, zejména literárních, ale i společenských souvislostí vývoje i současnosti literární tvorby polské národnostní menšiny na českém Těšínsku“ (s. 110). V neposlední řadě je studie doplněna o jmenný rejstřík, abstrakt (v češtině a angličtině) a klíčová slova (také v češtině a angličtině).

Záslužnou částí jsou překlady z poezie Władysława Sikory (konkrétně sedm básní ze sbírky *Nim sady nas wyręczą* z roku 1996), které převedl sám Martinek. Škoda jen, že nejsou uvedeny originály básní v polštině, jež by uvítal především bilingvní čtenář. Na úplný konec je připojena fotografická příloha (fotografie pocházejí z rodinného archivu W. S.), zachycující spisovatele od dětství do současnosti.

K některým kladným a záporným rysům jsem se vyjádřila již v odstavcích o kapitolách, v nichž se nacházely. Zbývají ještě ty, které se týkají monografie jako celku. Od začátku četby jsem si kladla otázku, jakému čtenáři je tato publikace určena. Jistě tomu ovládajícímu češtinu (beletristické i recenzní ukázky jsou všechny autorem přeloženy), ale proč zůstal bez českého pandánu lektorský posudek polské badatelky? Zůstává pro mě nezodpovězenou otázkou také to, jestli přísluší této publikaci označení odborná monografie, které sám její autor v textu používá. Analyticko-interpretace výkony u jednotlivých děl nejdou dle mého názoru do takové hloubky a neodhalují vedle hlavních témat, motivů, charakteristik postav, zmínce o jazykové a formální stránce nové pohledy na dílo. Velkou měrou se opírají o recenzní ohlasy, které – jak jsem již výše vytkla – tvoří vždy nejrozsáhlejší část analýz. Ač autor používá kultivovaný jazyk s dostatkem literárněvědné terminologie, jistě by textu rozuměl i literárněvědný laik (viz citace z „Ediční poznámky“ o záměru edice Spisovatelé Těšínska). Působí tak na mě spíše jako populárně-naučný medailon, umožňující vhléd do tvorby jednoho z regionálních autorů. Dostávám se nyní k otázce regionální a nadregionální v literatuře. Vytyčení, setření či prolnutí hranice mezi nimi se jeví jako leitmotiv táhnoucí se celým textem. Kam zařadit dílo Władysława Sikory? Patří do regionální literatury českého Těšínska psané polsky, nebo do národní polské literatury, či do obou? Zabývají se tím sice dvě kapitoly práce, ale řešení, které by se mělo objevit v jejím závěru, nepodávají. Užitečným zamyšlením bych také shledávala úvahu nad tím, proč nebylo dosud Sikorovo dílo představeno českému čtenáři v překladu knižně.

Jako rušivý moment vnímám uvedení názvu a sídla nakladatelství za každým názvem díla (následuje za pracovním překladem polského originálu a roku vydání, což se udává tradičně). Čtenář neznalý regionu, z něhož dílo W. S. vychází, bude mít problém se zkratkami. Například zkratka SLA je vysvětlena až na straně 58, ačkoli s ní autor pracuje od začátku svého výkladu. Mírnou nepřesnost v literárněvědné terminologii jsem našla jen jednu: „Autor vypráví [...]“ (s. 63)

V rámci paratextů postrádám v monografii, věnující se celému dílu jednoho spisovatele, soupis veškerého knižně vydaného díla⁵ (tím by se vyřešil problém s nakladatelskými údaji zmíněnými výše), případně i soupis literatury o spisovateli. Pro českého čtenáře by byl přínosný i soupis překladů do češtiny. Kromě jmenného rejstříku bych uvítala i rejstřík názvový, který by umožňoval lepší způsob vyhledávání.

Na Martinkově práci bych chtěla ocenit především heuristickou činnost, patrnou například na soupise Sikorových překladů a v množství studií a recenzí, na které odkazuje v poznámkách pod čarou. Představení tvorby jednoho spisovatele z „menšinové“ literatury českým literárním badatelům, překlady básní dosud známých pouze v polštině, znovuotevírání otázek regionalismu v literatuře jsou nespornými klady Martinkova textu.

Monografii Libora Martinka *Władysław Sikora (monografie)* (2015) však nepovažuji za metodologicky a obsahově zvládnutou. Za nejmarkantnější nedostatky pokládám absenci cíle práce a interpretačně chudé, ale stěžejní kapitoly o básnickém, prozaickém a dramatickém díle Władysława Sikory. Studie je rozkročena mezi odbornou monografií a populárně-naučnou publikací, přičemž není jasné, k jakému žánru se přiklání více. Považuji ji za „první vlaštovku“ z několikrát připomínané edice Spisovatelé Těšínska, u níž se budou další tvůrci zpracovávající autorské monografie více učit z chyb nežli se jí inspirovat.

LITERATURA

MARTINEK, Libor

2003 „Władysław Sikora – Gęste było życie – Hustý život býval“; *Těšínsko* 46, č. 3, s. 31–32

WOLNY, Alfred

1999 „Suita zaolziańska – czyli rzecz o motywach poezji polskiej na Zaolziu“; in TOBOŁA, Otylia (ed.): *Kalendarz Śląski 2000* (Český Těšín: ZG PZKO), s. 167–171

/5/ Podle katalogu České národní bibliografie a Souborného katalogu ČR je většina ze Sikorových děl v českých knihovnách nepřítomna, a jejich soupis by mohl posloužit dalším badatelům v dané problematice.